

De preek van de leek

Jan Jaap van der Wal

30 oktober 2011

Preek over 1 Samuel 3 (roeping van Samuel) en Matteüs 25: 14-30 (gelijkenis van de talenten)

GROET

Hallo, Gemeente!

Leuk dat u er allemaal bent. Mijn grote zwakte, lieve mensen, is dat ik overal 'ja' op zeg. Daarom sta ik hier vanmiddag. Mijn grootste kracht is dat ik overal 'ja' op zeg. En daarom sta ik hier vanmiddag. Ik ben zelf gereformeerd opgevoed, maar niet op een manier dat ik er last van heb. Daar ben ik mijn ouders zeer dankbaar voor. Ik ben gereformeerd opgevoed, dat wil zeggen dat ik tot mijn twaalfde naar de kerk ging en daarna naar de middelbare school. Ja, dan heb je opeens huiswerk te doen op zondagochtend. Vanaf mijn twaalfde ben ik niet meer in een kerk geweest. Ik ging nog wel naar catechisatie, zoals dat dan zo mooi heet, onder leiding van dominee Klein, een leuke dominee aan wie ik ook graag deze dienst wil opdragen. Hij is helaas overleden een aantal jaren geleden. Wat ik me nog wel van de kerk herinner is de kindernevendienst. Dat is wat er tijdens de preek voor ons als kinderen was. Wij moesten altijd weg tijdens de preek. Blijkbaar werden daar dingen gezegd die niet voor kinderen bestemd waren. U mag dat straks ook doen, als u dat wil. Er is wijn. Als u denkt: ik ga nu al zuipen, dat kan. Het moment dat ik straks naar boven klim, dat is het moment dat de preek begint en dat is het moment dat wij als kinderen altijd naar de kindernevendienst moesten. Daar lag altijd een kleurplaat voor ons klaar. Van Jezus. Aan een kruis. Of Jezus in en kribbe. Ik herinner me nog dat ik het hoofd van Jezus altijd net roze had gekleurd, toen we weer naar binnen moesten. In mijn gedachten duurde de preek dus altijd vrij kort. U hebt allemaal een liturgie gekregen. Voor de mensen die niet religieus zijn: dat is een boekje, wat een beetje goedkoop in elkaar gestencild is en daar staat in wat er vandaag gaat gebeuren. Ik vind het ontzettend spannend. We beginnen met het zingen van een gezang, waarvan mijn vader zegt dat ik me dat nog wel herinner. Ik ben heel benieuwd. Het begint heel hoog, zie ik, dus: succes!

KYRIË

Ik ga proberen vanmiddag enigszins mijn ziel prijs te geven. Mijn talent is op een podium te staan en mijn talent is niet daar na afloop nog over te praten. Ik ga het vandaag hebben over talent en over je best doen en vooral over je best doen voor je talent. Toen ik daar met Abeltje Hoogenkamp over sprak, die dit allemaal georganiseerd heeft, zei ze bij iedere zin die ik uitsprak: 'nou dat is wel heel erg gereformeerd'. Nou dat is dan blijkbaar gereformeerd: mensen die hun best doen. En mensen die talent hebben. Ondanks dat mij te verstaan is gegeven dat ik politiek en alles wat om ons heen gebeurt zoveel mogelijk buiten deze dienst moest houden, moest ik er toch aan denken deze week over talent en over je best doen. Ik zat naar het vrij genante moment te kijken van de heer Bleker, deze week bij Pauw en Witteman, die Mauro Manuel een briefje gaf met de tekst: ik kan wel kaartjes regelen voor een voetbalwedstrijd. Dat is de ironie van deze tijd. Als Mauro een iets betere voetballer was geweest, dan was er eigenlijk allemaal niks aan de hand geweest. Ik neem aan dat ie niet gegaan is. En was ie gegaan gisteren, naar de wedstrijd Twente tegen PSV, dan had hij kunnen zien dat er in de 11e minuut een doelpunt werd gemaakt door Douglas, een Braziliaan die in 2007 naar Nederland is gekomen en die heel goed kan voetballen en waarvan wij inmiddels met zijn allen vinden dat hij Nederlander moet kunnen worden zodat hij mee kan doen in het Nederlands elftal. Het CDA is inmiddels gezakt tot 11 zetels in de peilingen. Ik zal niet zeggen: God straft meteen, maar het is duidelijk dat Maurice de Hond zijn telefoonnummer heeft. De woorden barmhartigheid en beschaving heb ik inmiddels zo vaak gehoord om ze vervolgens ook zo vaak uitgehouden te zien worden, dat ik dacht, laat ik ze in ieder geval ook noemen.

De preek van de leek

PREEK

Samuel is in zijn jeugd naar een soort tempelschool gestuurd. Omdat zijn ouders dachten: hier zal hij wel tot zijn recht komen en hier zal zijn talent wel op de een of andere manier ontwikkeld kunnen worden. Die tempelschool – zo wordt in de bijbel ook verteld – is een beetje een rare school. Dat wil zeggen er wordt wel lesgegeven, maar er gebeuren ook een aantal dingen die het daglicht niet kunnen verdragen. Het is ook een beetje Sodom en Gomorra, in de tempelschool. Zo moeten mijn ouders zich ook gevoeld hebben toen ze mij als 17-jarige jongen afleverden bij Toomler, waar ik dacht comedian te worden. Als snel bleek dat ik daar niet was om comedian te worden, maar dat ik comedian wás. Het podium voelde als mijn plek, als mijn thuis. Dat moet één van de eerste keren geweest zijn dat ik hoorde dat ik talent had. Ik wist nog niet zo goed wat dat was. Ik was zeventien, ik moest nog een vrouw beminnen. Maar goed, ook daarvoor bleek ik later talent te hebben.

Talent is iets heel subtiels. We leven in een tijd waarin talent lijkt te betekenen of er wel of niet een stoel wordt omgedraaid, maar dat is niet wat het is. Talent is iets heel erg subtiels. Ook in mijn vak. Er is een geweldig serie over comedy: Studio 60 on the sunset strip. In die serie is er een mooie scene waarin een actrice die net een komische scene aan een ontbijttafel heeft gespeeld aan de regisseur vraagt: ‘vanmiddag tijdens de repetitie ging het goed, maar net moest er niemand lachen, wat ging er nou mis?’ Waarop die regisseur zegt: ‘je vroeg om de lach’. Waarop die actrice zegt: ‘ja, wat had ik dan moeten doen?’ Waarop die regisseur zegt: ‘je had om de boter moeten vragen’. Zo subtiel is het eigenlijk: talent. Het is een hele dunne lijn. Het is ook iets heel breekbaars. Je kunt zomaar een kant op vallen, waarvan je denkt: dat had ik niet moeten doen. (Wat ik nu ook heb hier op de kansel, dat ik denk: ik had gewoon beneden moeten blijven staan, want dit is totaal ongemakkelijk voor iedereen. Maar goed ik ga door.)

Het mooie in het verhaal van Samuel – en daarom heb ik het ook gekozen – is dat het tot drie keer is, niet geheel toevallig natuurlijk drie keer, dat komt in de bijbel vaker voor. Dat is een techniek die wij als cabaretiers naadloos hebben overgenomen. Alles moet in drieën. Er zit een aantal mensen in de zaal die Wim Kan nog gezien hebben. Sterker nog: er zitten hier mensen in de zaal die nog bij Wim Kan op de lagere school hebben gezeten. Zelfs Wim Kan, de grootste cabaretier die Nederland ooit gehad heeft, deed alles in drieën: grap, grap, leuke grap; grap, grap, nog leukere grap; grap, grap, topgrap. Alles ging in drieën. Ook in dit verhaal gaat het in drieën. Samuel moet tot drie keer toe wakker gemaakt worden, voordat hij beseft: het is de HEER, althans, ik word aangeropen, het gaat over mij. Ook dat is belangrijk, dat je niet in één keer denkt dat je talent hebt. De stoel wordt omgedraaid bij de Voice of Holland en dat is eigenlijk het moment dat het mis gaat. Pas als de stoel drie keer zou worden omgedraaid, dan zou je kunnen zeggen: ‘goh, diegene heeft echt talent’.

Ik heb mij altijd schuldig gevoeld om mijn talent. Ik heb natuurlijk al een soort talent van mijn geboorte. In die zin dat ik vanaf mijn geboorte al anders ben, raar ben, gek ben. Een ook leuk ben en lief ben, maar uiteindelijk komt het talent dat ik heb, namelijk cabaretier zijn, toch wel neer op gek doen. Ik ging op school altijd gek doen. Mensen zeiden altijd: ‘daar moet je iets mee doen, want je doet heel gek’. Dan kom je in de situatie in Nederland dat je uiteindelijk ook de Oudejaarsconferentie mag maken. Vanaf dat moment moet je vooral weer normaal doen, maar tot die tijd mocht ik gek doen en ik heb me altijd wel gerealiseerd dat dat een bijzonder iets is. Ik heb me altijd schuldig gevoeld. Wat heb ik nou nog te klagen? Ik mag doen wat ik wil. Ik heb altijd enorm de plicht gevoeld om mij in dienst te stellen van mijn talent. Om er heel hard voor te werken. Om altijd ‘ja’ te zeggen. Dat is dan maar gereformeerd, maar daar ben ik dan heel erg trots op. De enige keer dat ik ‘nee’ heb gezegd, dat wil ik hier ook wel even vertellen, dat was toen ik samen met Raoul Heertje gevraagd ben om reclame te maken voor de Postbank. Ze vroegen aan mij of ik in een blauw leeuwenpak wilde en er lag een behoorlijk groot

De preek van de leek

geldbedrag voor ons klaar. Dat zou dan wel weer erg katholiek geweest zijn, om daar 'ja' op te zeggen.

Er staat ook een mooi verhaal in Matteüs. Er was een man die vijf talenten kreeg, er was een man die twee talenten kreeg en er was een man die één talent kreeg. De man die vijf talenten kreeg ging zo hard werken dat hij ze uiteindelijk verdubbeld had tot tien talenten. De man die twee talenten had verdubbelde ze ook tot vier. De man die één talent had, begroef zijn talent en werd uiteindelijk daarom uitgekotst.

Het gevaar van talenten is dat je het allemaal te heilig maakt. Een goede vriend van mij zei over mijn Oudejaarsconferentie van 2007: 'je had het allemaal zo heilig gemaakt, dat je vergeten was om er ook grappen in te doen'. Daar had hij achteraf gelijk in. Maar op dat moment dacht ik: 'ik ben het grootste talent van Nederland. Ik moet het nu doen. Ik moet nu een Oudejaarsconferentie maken. Dit is mijn roeping geweest. Ik ben wakker gemaakt door wie dan ook. Ik moet dit nu gaan doen en ik moet daar iets neer gaan zetten wat de wereld schokt'. Later is mij te verstaan gegeven door diverse collega's: 'laat dat maar gaan. De wereld schok je niet zo gauw in je eentje. Doe waar je goed in bent, maar maak het niet te heilig'. Dat is natuurlijk de grote fout.

Ik heb ook een boek bij me. Dat heet 'Religie voor atheïsten', van Alain de Boton. Dat is wat ik uiteindelijk toch geworden ben: atheïst. Het leuke van dat boek is dat er een hoofdstuk in staat over een man uit de 19e eeuw die niemand kent. Hij heet Auguste Comte en hij leefde van 1798 tot 1857. Deze man bedacht de religie van de mensheid. Hij zei dat mensen zouden moeten samenkomen op plekken zoals deze en zouden moeten doen wat wij nu aan het doen zijn. Je moet het beste van alle religies proberen samen te nemen en je moet proberen daar een evenement van te maken wat leuk is, wat niet dwingend is, en waarin je niet het gevoel bij hebt 'ik moet iets', maar: 'ik mag'. Hij had een ontzettend goed plan uitgedacht. De rijke mensen moesten deze nieuwe kerken betalen en de gebouwen moesten niet volhangen met beelden van Jezus en van Maria, maar met beelden van grote denkers en filosofen. Shakespeare moest er hangen, Goethe, Cicero. Dat was het plan. Zijn motto was *Connais-toi pour t'améliorer* – ken jezelf, opdat je jezelf verbeterd. Het zou een tekst van mij kunnen zijn. En waarom lukte het nou niet? Waarom heeft nog nooit iemand van deze man gehoord? Het ging mis op het moment dat er mensen waren die zeiden: 'dat vinden we een goed idee, we gaan met je mee'. En toen zei August: 'prima, maar dan heet ik vanaf nu de grote priester'. Toen was het eigenlijk vrij snel afgelopen.

De les die ik al mijn hele leven probeer te leren is: geniet van je talent, probeer er het beste van te maken, maar probeer het niet te groot te maken. Probeer het niet te heilig te maken, want je kunt niet alles oplossen. Je kunt niet overal 'ja' op zeggen, je moet af en toe ook 'nee' zeggen. Talent maakt ook eenzaam. Natuurlijk talent maakt eenzaam. Je staat in je eentje op het toneel. Je gaat in je eentje weer naar huis en je rijdt er in je eentje weer naar toe. Vooral in het proces naar een voorstelling toe ben je eenzaam, want je zit in je eigen hoofd. We zijn gewoon hele rare mensen. Er is een beroemde film met Jerry Seinfeld, een grote comedian in Amerika, waarin hij een verhaal vertelt aan een jonge collega. Ik zeg het er vast bij: die jonge collega begrijpt het verhaal niet – en die jonge collega is uiteindelijk ook geen grote comedian geworden. Het verhaal gaat dat er een orkest is in Amerika dat op kerstavond vast komt te zitten met een vliegtuig. Ze moeten een noodlanding maken en dat vliegtuigje staat in een weiland. Iedereen loopt eruit met zijn instrument onder zijn armen; iedereen in jacquet. En ze lopen door de weilanden, het is heel erg drassig, het heeft gesneeuwd - en op een gegeven moment is er in de verte een huis en daar brandt licht. En ze lopen er langs, dat het hele orkest. Ze zien binnen een gezinnetje zitten. Ze zien een vader en een moeder en twee kindjes en ze zien dat de tafel mooi is gedekt, er staat eten op tafel. Ze kijken naar binnen en twee muzikanten zeggen

De preek van de leek

tegen elkaar: 'hoe kunnen mensen zó leven?' Dat hoort ook bij mijn talent, dat ik dat dus raar vind. Dat mensen zo kunnen leven.

Ik zou heel graag willen dat ik mijn talent niet alleen zou zien als een soort plicht, dat ik me er schuldig over voel, dat ik er heel hard voor moet werken. Ik zou ook heel graag mijn talent als een cadeau willen geven. Als het grootste cadeau wat ik zou kunnen geven aan degenen van wie ik houd, mijn vrouw mijn familie. Ik zou het graag willen kunnen. De jazzpianist Keith Jarrett, waar ik een grote fan van ben, werd op een gegeven moment ziek. Hij kreeg een soort reuma, wat ongeveer het ergste is wat je als pianist kan overkomen. Hij kon drie jaar lang geen piano spelen. Na anderhalf jaar kwam er in zijn vingers wat gevoel terug. Hij voelde zijn talent weer zijn lichaam binnenstromen. De ziekte bleek over te zijn. Hij kon het eigenlijk niet geloven, maar het gebeurde. Hij voelde dat hij weer een beetje kon spelen. Hij heeft toen iedere avond – zonder dat zijn vrouw het wist – zolang als fysiek mogelijk was gespeeld. De ene avond was dat drie minuten, de andere avond twee – en dan opeens vijf. Hij is gaan improviseren, hij is gaan spelen, en die nummers heeft hij opgenomen en uiteindelijk als cadeau aan zijn vrouw gegeven. Dat zou ik ook wel willen.

Ik ben er niet zo goed uit, als ik het evangelie van Matteüs zie, wie ik nou ben. Ben ik degene die zijn talenten verdubbelt? Je zou zeggen van wel. Ik ben veel aan het doen. Ik heb een productiebedrijf waarmee ik producties probeer te maken en ik schrijf samen met een jongen columns voor een blad. En als mensen vragen heb je het druk, zeg ik altijd: 'valt wel mee'. Terwijl ik het eigenlijk ontzettend druk heb. Ik probeer bij Comedytrain artistiek leider te zijn, wat ontzettend moeilijk is. Ik ben 32, mensen lopen aan alle kanten over me heen. Maar ik laat het gebeuren. Iemand zei laatst tegen me: 'een leider is iemand die dingen mogelijk moet maken. En als je dingen mogelijk moet maken, dan moet je eigenlijk in staat zijn je eigen ego weg te cijferen en ruimte te maken voor anderen'. Ik zou dat graag willen kunnen.

Ik weet niet of ik degene ben die zijn talenten verdubbelt. Ik zou ook best degene kunnen zijn die zijn talent begraven heeft. Dat hetgeen wat ik echt kan nog ergens onder de grond ligt – en dat dit allemaal maar schijn is. Uiteindelijk is dat ook de grootste drijfveer van cabaretiers en komieken, dat er op een dag iemand komt die zegt: 'nou, nu is het wel weer mooi geweest, je kan er natuurlijk helemaal niks van'. En dat je beseft – ja, inderdaad: ik kan er helemaal niks van. Dus ik hoop dat het talent wat ik heb nog ergens begraven ligt en dat ik dat op een dag mag opgraven en dat ik daarvoor niet het dorp wordt uitgeweid.

Wat ik niet kan is rustig op een stoel zitten en niets doen. Of zoals mijn vrouw zegt: 'je overgeven aan de natuur'. Dat kan ik niet. Als ik op de Veluwe ben, denk ik: dit is veel te veel ruimte. Wat moet ik ermee? Hier raak ik niet geïnspireerd door. Terwijl dat natuurlijk wel zo is. Je kunt geïnspireerd raken door stilte. Maar als je al veertien jaar geïnspireerd raakt door hard lachende mensen, dan vergeet je wel eens dat je ook geïnspireerd kunt raken door stilte. En dan niet in die stilte denken: 'o, wat moet ik nog allemaal doen?', maar in die stilt denken: 'wow, wat mooi dat we hier allemaal zijn en wat bijzonder dat we hier allemaal zitten. In een kerk. En dat jullie hier allemaal naartoe gekomen zijn en dat we allemaal mensen zijn die het beste voor hebben met de wereld'. Als wij onszelf nou de opdracht geven om ons talent iets harder nog te benutten, dan komt het misschien nog wel goed ook. Dan wordt die meerderheid die er nu is voor de rare dingen, omgedraaid in een meerderheid voor de mooie en goeie dingen.

Ik ga iets doen waar ik niet zo heel erg goed in ben. Dat is namelijk stil zijn. Ik hoop dat u me daarbij wil helpen. Ik beloof hierbij dat ik niet ga nadenken over wat ik allemaal nog moet gaan doen, hierna, maar dat ik gewoon stil ben en dat ik dankbaar ben voor dat ik hier mag staan en dat u bent gekomen. Daar ga ik nu van genieten.

